

A polgári törvénykezés elvei.

(Folytatás.)

(Csatskó Imrétől.)

Tekintve mindkét peres felet.

78. Minden perlekedés által az addig háborítlanul birt jog nemcsak *két-ségessé* válik, hanem az illető birtokos annak *gyakorlatában* akadályoztatik is; mi mindaddig, míg a kétségbevont jog igazolva nincsen, némi jogtalanság szí-
nét viseli magán. Továbbá minden per nemcsak a felek *belnyugalmát* zavarja meg, hanem azoknak idő- és költségveszteséget is okoz, mik szintannyi hátrányok. Ezekből *főszabályként* következik: a polgári törvénykezés körül akként intézkedni, hogy lehető *leg rövidebb idő* alatt a kétségbevont jognak igazolására szolgálható *érvek* előadassanak, s ennek folytán a kétséges jog annak íteltethessék meg, ki azt magáénak lenni igazolta.*)

79. S miután az említett hátrányok a perlekedésnél nemcsak az *alperest*, hanem a *felperest* illetőleg is mutatkozhatnak, a mennyiben t. i. alperes a keresetrei feleletadást elhalasztja, vagy a kereset ellen tett kifogásait nem igazolja, a polgári törvénykezésnél *főszabályként* kimondandó ama kötelezettség: hogy *felperes*, midőn valaki ellen a bíróság előtt keresetet ad be, követelését *határozottan* és mind a mennyiségre, mind a minőségre nézve pontosan körülírva adja elő nemcsak, hanem követelésének igazolásául szolgálható általa ismert és *birtokában levő* minden *bizonyítékokat* azonnal keresetével együtt előhozzon, és szinte úgy *alperes* is, a felperes követelése ellenében minden lehetséges, alapos kifogást megtegyen, és tett kifogásainak igazolásául

*) *Schuster*: U. o. 35-ik lap; *Linde*: U. o. 119-ik §; *Bayer*: *Entw.* 139-ik, 162-ik §§.

ismert és birtokában lévő minden bizonyítékot mindjárt előadjon, s így *mindkét peres fél* eszközölje, miszerint a megkezdett per minél hamarább, minél kevesebb idő- és költségveszteséggel befejeztessék (*Eventual-maxima*). *)

80. A mondottakból kitetszik az is, hogy *mindkét* perlekedő félnek érdekében van, miszerint a megkezdett és már folyamatba tétetett per *bevégezetlenül* ne maradjon; mert mindaddig, míg a per befejezve nincsen, mind a felperesnek, mind pedig alperesnek kérdés alá vett joga *bizonytalan* marad, mi az illető jognak élvezését is akadályozza. Ebből következik a polgári törvénykezésnél érvényesítendő *főszabály*: *ugy intézkedni*, miszerint a megkezdett *perrek befejezetlenül* ne maradjanak, hanem akként, a mint az ügy állása megkívánja, a felperes vagy alperes javára, elintéztessenek, s ezáltal a per okozta *jogbizonytalanság megszüntessék*. **)

81. Ámbár nem állithatni, hogy a peres feleknek *kötelességök* volna, a perlekedést egymásnak könnyíteni, *például*: egymásnak állításaik igazolása végett *bizonyítékokkal* szolgálni; mégis a jogtéren működésnél méltán *megkívánhatni*, miszerint a perlekedő felek a perfolyama alatt állításaiknak igazolásául, vagy az ellenfél alapos követelésének elhárításául *csalárd*, fondor eszközöket ne használjanak. Ezt megkívánhatni nemcsak azért, mert azok, mint erkölcstelen eszközök és módok

*) *Osterloh*: U. o. 131. §. II. 179-ik lap; *Linde*: U. o. 144. §; *Bayer*: U. o. 36-ik l.; *Mittermaier*: *Der gem. deutsche bürg. Process.* 1-ter Beitr 3-te Aufl. Bonn, 1838. 177-ik lap.

**) *Bayer*: *Entw.* 554—555-ik lap; *Dresch*: *NR.* 93. §. IV.

már magukban kárhoztatandók; hanem azért is, mert az ugyanegy állam tagjainak egymás iránti kötelessége, a jogbiztonságban, a jogélvezetben egymásnak inkább segedelmére, mint hátrányára lenni.*)

82. Ebből következményként folyama polgári törvénykezési *főszabály*: a peres felek állításaiknak igazolása végett csak szabad, erkölcsös eszközöket és módokat használjanak, és minden csalárdságtól, fondorkodástól, szóval minden erkölcstelen és jogtalan eszközöktől és módoktól, mint például: hazug állítások, hamis tanu, vagy okmány használata, okmányhamisítás, tanuk vagy bírák megvesztegetése, sértő kifejezések stb. tartózkodjanak.

83. Tagadhatatlan, hogy a minden nap előforduló, egyszerű eseteket maguk a peres felek is jóval és kimerítőleg előadhatják, midőn aztán a bíróság az előadottak folytán alapos ítéletet is fog hozhatni. De tagadhatatlan az is, hogy vannak nem mindennapi, bonyolódott esetek, melyeknek tiszta és pontos előadására nagyobb gyakorlat és jogtudomány kívántatik; azoknak a bíróság részéről behatóbb tanulmányozása s ennek folytáni alapos elintézhete végett pedig igen czélszerűnek mutatkozik, a perbeli előadásokat írásba foglalni, mire szinte minden peres fél alkalmas.**)

84. A mennyiben tehát előforduló esetekben a végre, hogy a peres felek jogaiknak védelme körül sikeresen működhessenek, szükségesnek mutatkozik az, hogy a peres jogaik védelmére szolgálható érveket írásba foglalva és

*) Osterloh: U. o. 125-ik §; Linde: U. o. 118. 121-ik §§; Mittermaier: Der gem. deutsche bürg. Process III-te Aufl. I. 156-ik lap; Bayer: Entw. 137. 368. §§; Bayer: U. o. 71. 73. 75. lap.

**) Mittermaier: U. o. I. 17. 21. 145. lap; Feuerbach: Betrachtungen über die Öffentlichkeit und Mündlichkeit der Gerechtigkeitspflege. Giessen, 1821. 396-ik lap.

jogtudó egyének (ügyviselők, prókátórok, ügyvédek) közbejöttével előadják: a polgári törvénykezésnél egyik főszabályul tekintendő, az iránt, hogy a perbeli eljárás szó vagy írásbeli legyen e, a peres felek maguk, vagy pedig megbízottjaik, ügyvédjeik által adják-e elő a perbeszédeket, ugy intézkedni, miszerint a kétségbevont jog, a polgári törvénykezésnek czéljával megegyezőleg, mihamarább és biztosabban tisztára hozassék és érvényesíthetessék.*)

85. Miként kelljen a polgári törvénykezésnek szabályozásánál eljárni, s e részben, a peres feleket tekintve, mily főszabályokat figyelembe venni, az előadottakból látható. Végül még megjegyzendő itt, hogy, miután a peres feleknek jogai jogaiknak védelme körül egyenlők, a miféle eljárási eszköz- és módoknak használata megengédtetik az egyik félnek, például: felperesnek, azt és pedig ugyanama mérvben kell megengedni a másik félnek, t. i. az alperesnek is; s hogy az egyik félnek, a felperesnek megengedni valami periratnak, bizonyítéknak, perorvoslatnak, halasztásnak, írásbeli nyilatkozatnak, ügyvédnek stb. használatát, s azt az alperesnek megtagadni, jogtalan eljárás volna. A polgári törvénykezésnél tehát az ily értelemben vett egyenlőség egy fő és irányadóul szolgáló szabályul tekintendő.**)

Tekintve az állam érdekeit.

86. Mindenekelőtt itt figyelembe venni szükséges, miszerint az állam a magános polgárokkal többféleképen jöhet közelebbi érintkezésbe, és pedig 1) kormánya, mint a főhatalomban fog-

*) Dresch: U. o. 97-ik §.

**) Schuster: U. o. 35-ik lap; Osterloh: U. o. I. 32-ik §; Linde: U. o. 118-ik §; Bayer: U. o. 70-ik lap; Dresch NR. 93. I. 2.); Mittermaier: U. o. I. 16. 20. 148. lap.

lalt jogok gyakorlásának közege által, 2) kormánya, mint vállalkozó és a magánosokkal *szereződő fél* által, c) mint *vagyonbirtokos*, tulajdonos, mily minőségben a magánosokkal úgy, mint akármely magános fél, különös magán *jogviszonyokba* léphet. Az *elsőre* példát nyújt az állami kormánynak eljárása, az *adó* s egyéb közterhek, a *katonaállítás*, a magántulajdonnak közczélokrai kisajátítása, közigazgatási hivatalnokok elmozdítása, nyugalmazása, megfenyítése stb. körül. Ide tartoznak a szokott különféle reclamatiók, *igazolási kérelmek*, a kormány eljárása által okozott károknak kártalanításai, polgársági, kereskedési jogadás s egyéb kivált terhes kiváltságok; szóval mindama tények, melyek a polgároknak *állam iránti kötelezettségeiből*, vagy az államnak különös engedélyezési, kegyelemadási tényeiből származnak. *A másodikra* esetet nyújtanak ama különféle szerződések, melyeket az állam, mint vállalkozó, bizonyos akár békés, akár háborus időbeni közszükségeinek fedezése végett magánosokkal kötni szokott, mint *például*: különféle mesteremberekkel, midőn hivatalokat felállít, vagy újra szervez; vagy háboru idejében ló, gabona, széna, fegyver stb. szükségleteknek szállítása iránt. *A harmadik-féle* viszonyok támadhatnak a magánosok és az állam közt szinte úgy, mint akármely más jószágtulajdonos vagy haszonbérlo és mukás között. *)

87. Az fentemlitett első rendű érintkezésből támadt viszonyok az állam és magánosok között *kormányi rendeletek* által, a két utóbbi érintkezésből támadt jogviszonyok pedig a közösen mindenkét kötelező *törvények által* szabályoztatnak; s az azokból eredett jogkérdések, a kormányrendeletek, az ezekből

eredettek pedig a köztörvények szerint intézendők el. A kormányrendeletek a *kormányrendszer* s az állam változó körülményei és szükségsei szerint *változó*, — a köztörvények pedig mind állandó jogviszonyokon alapulók, és az állandó jogelvekből származtatott, *állandó szabályok*. *)

88. Az állami kormánynak működéséből kifolyó, s ennek körébe tartozó jogok és kötelezettségek feletti *biráskodás* oly esetben, midőn valaki magános a kormány valamely közegének eljárása által magát megsértve érzi, az ugynevezett *közigazgatási jogszolgáltatást* (administratív Justiz) képezi. Az utóbbi, t. i. a magánosokkal kötött *szerződések*ből, a tulajdonjognak használatából, az állam és magánosok közt támadható kölcsönös jogok és kötelezettségek feletti biráskodás pedig a *szoros értelemben* vett jogkiszolgáltatásnak köréhez tartozik. **)

89. Megtörténhetik, hogy, ámbár a *felsőbb* (2-ik, 3 ik) fokozatu hatóságoknál a közigazgatási ügyek a jogiaktól szigoruan elkülönítve vannak, külön kormányközégek léteztvén a *közigazgatási* és különösek ismét a *jogügyek* elintéztése végett; mégazily magukban különböző ügyek az *első fokozatu* hatóságoknál összekapcsolva lenni szoktak, miszerint *ugyanazon személyek* bizváknak meg az előforduló jogügyeknek elintéztésével, kik a közigazgatásiakat is elintéztetni szokták; tehát az első fokon előadandó kétséges esetekben, a *szigoruan* vett jogkiszolgáltatást ugyanazok gyakorolják, kik a közigazgatási jogszolgáltatást. ***)

*) Bayer: U. o. 44-ik, 48-ik lap.

**) Mohl: Encyclopädie 269., 273. lap; Mittermaier: U. o. I. 3., 19. lap, II. 13. lap; Feuerbach: U. o. II. 3. köv. lap.

***) E kétféle jogszolgáltatás teljesen 4 legalsó foktól a legfelsőbbbig különválasztva van Frankhonban. L. Frey: Frankreichs Civ. und Crim. Verfass.

*) Schuster: U. o. 41. 43. lap; Osterloh: I. 2-ik, 3-ik s köv. §§.

90. E két rendbeli jogkiszolgáltatás azonban, mint már érintve volt (l. 87. pt.), oly *különböző* természetű *alapon*, t. i. rendeleteken és törvényeken nyugszik, oly *különböző ismereteket*, gyakorlatot igényel, *különböző eljárási módos irányelveket* követ, melyek szerint, hogy azok céljoknak megfelelőleg gyakorolathassanak, *különböző személyekből* álló közigazgatási és bírósági hatóságok között felosztandók. A szigoruan vett *jogkiszolgáltatás* (bíráskodás, törvénykezés), a minden állampolgárt minden kivétel nélkül egyiránt kötelező törvényeken alapszik, minden *önkényt* a bíróság részéről kizár, kinek szoros kötelessége: a törvényt a peres felek közt fenálló jogviszonyokra alkalmazván, minden *mellék-tekintet*, minden akár magán, akár pillanatnyi közérdekei figyelem nélkül a szigoru jogosságot kimondani. *Fiat justitia, vel perat mundus.* *)

91. A *közigazgatási* jogszolgáltatás ellenben változó, mert az államnak szinte *változó* és mulandó körülményei szerint hozott kormányrendeleteken alapszik; inkább az államnak pillanatnyi érdekeit veszi irányadóul, mint az örök, változatlan jogosság; a magánviszonyokra és érdekei figyelmet megengedi, s az igyekezetet is, minden esetben a *közhasznosságot* a magános érdekekkel kiegyeztetni; tehát a közigazgatási jogszolgáltatás gyakran, inkább a *méltányosságot*, mint a szigoru jogosságot követi.

92. E *különböző* mozzanatok, hogy az illető tisztviselőknél *jellemére*, befogási és eljárási modorára is befolyással vannak, tagadhatatlan; minél fogva ugyanazon személytől, ki a közigazgatási ügyekkel foglalkozik, szigoru és

pártatlan jogkiszolgáltatást reményleni alig lehet; még ezenkívül azért sem, miszerint alig várható, hogy az, ki a közigazgatási ügyeknek elintézésére szükséges ismereteket, gyakorlatot és ügyességet magának megszerezte, annak *elegendő ideje* s alkalmá maradt legyen a szoroson vett jogügyeknek pontos és ügyes elintézésére megkívántató ismeretet és ügyességet hosszas tanulmányozás és gyakorlat által sajátjává tenni.

93. Mindezekből kitűnik szüksége annak, hogy a jogkiszolgáltatás *céljának* elnyerhetése tekintetéből, a *jogügyeket a közigazgatásiaktól* különválasztani és azoknak elintézését *különböző*, egymástól független személyekre bízni kell. Sőt a polgári törvénykezésnek célja megkívánja, hogy a jogügyekkel foglalkozók, minden, az állami főhatalom más ágához, *például*: a pénzügyhöz, katonaiügyhöz s b. tartozó idegenszerű ügyeknek kezelésétől mentve maradjanak. *)

94. Eme *különválasztásnak* és kezelésnek szüksége a gyakorlatban is *elismertnek* mutatkozik, annyiban, a menyiben a *felső foku* hatóságoknál a jogügyek a közigazgatásiaktól *különválasztottan*, *különböző*, s egymástól független hatóságok által elintéztetni szoktak. *Például*: a magy. kir. Itélőtáblánál és a magy. kir. Helytartótanácsnál. Ha ily eljárás a *felsőbb hatóságoknál* czélszerűnek ismertetik el, olyannak kell azt elismerni az *első foku* hatóságoknál is; mert ugyanazon okok, melyek a jog- és közigazgatási ügyeknek egymástól elválasztása mellett a *felsőbb hatóságoknál* harcznak, az *első foku* hatóságnál is érvényesek; de azokon felül még tagadhatatlan, miszerint mind a jog- mind pedig a közigazgatá-

8., 16. l. *Paraquin*: Die francöz. Gesetzgebung. München, 1861. 1-ső r.

*) *L. Kautz*: Politika, 63-ik §. A 390-ik lap.

*) *Bayer*: U. o. 27. l. *Mittermaier*: U. o. II. 56. l. *Feuerbach*: U. o. II. 18. köv. l.

siakban fődolog az ügynek az első foku hatóság előtti pontos, világos és kimerítő felszerelése, mi nagyobb gyakorlati ügyességet veszen igénybe, mint a jól felszerelt ügynek a felsőbb hatóság előtti elintézése; mi szinte a kérdéses ügyeknek különválasztását és kezelését az első foku birói és közigazgatási hatóságoknál megkívánja.

(Folytatása következik.)

A francia iskola befolyása a XIX. század jogfejlésére.

(Folytatás.)

(Ledru-Rollin után Rakovszky István.)

Kant, miután szembeállította az embert a külvilággal, azt állítja: misem bizonyos az ember előtt, csak az, mi benne létezik. Minden egyéb csakis érzéki felfogásunktól függ.

Ebből az következik, hogy a jogos és jogtalanak fogalma nem létezik az embertől függetlenül, de eszének teremtménye.

Ebből továbbá az is következik, hogy miután a törvény a törvényhozó alkotmánya, az, ki a törvénynek engedelmeskedni tartozik, ez engedelmességet megtagadja, mivel ő magának a jogos és jogtalanról más fogalmat alkotott.

E szerint az emberi szabadság, erkölcs, a népek, a birodalmak, sőt még az Isten is csak az észnek képzelődései.

E feltevés mellett, a jog csak üres szó, a törvény pedig igen kevés tiszteletet érdemlő egyéni nézet, mely szomorú következmény magában is elégséges, hogy a köznagsbergi bölcsész tanát megsemmisítse, de egy német bölcsész ily csekélységtől nem retten vissza. Kant ez elveket a *tiszta ész bírálatában* állította fel, mely tiszta ész azonban minden emberi társadalmat lehetlenné tesz. Ennek ellentétében tehát Kant egy másik, az ugynevezett *gyakorlati ész*t gondolja ki. Azt véli, nem sok egy embernek két ész, s mit a *tiszta ész* meg nem adhatott, azt követeli a *gyakorlati ész*től.

A gyakorlati észben Kant egy alaptörvényt állít fel: Cselekedjél mindig úgy, hogy akaratom elvei elvül szolgálhassanak egyszersmind egy általános törvényhozásnak. — S kérjük, mi lehet az általános törvényhozás alapelve? Csakis egy általános az emberi ész s tettől független alaptörvény,

s így első lépése a gyakorlati észben megsemmisítő ellenmondása a tiszta észnek.

Ezután Kant áttér az elemzésre és visszahelyezni iparkodik az embert mindenható független céljai pontjába, melyből egy pillanatra kiemelte.

Ugyanis így szól: Az általános törvény azért adatván, hogy annak engedelmeskedjünk, következés, hogy képesek vagyunk annak nem is engedelmeskedni, tehát szabadok vagyunk, és az emberi szabadság a törvény következménye.

Az engedelmeségben a jót, az engedetlenségben a rosszat leljük fel, s így a jó és rossz tehát a törvénytől függő, s nélküle nem is létezhetik.

Következésképp az ember a törvény kedvéért alkalmazkodik a törvényhez.

Ebben felleljük ugyan a kötelességet, de hol marad az erkölcsstan; hol keressük a felebaráti szeretetet, a vonzalmakat, rokonszenvet és mindazon érzelmeket, melyek a társadalom kötelékeit oly erősekké teszik? Kant azt feleli: Az emberi személyességben, az ember szabad levén, saját személyében szentesíti az emberiséget: célja önmagának.

Valóban itt befejezett tökéletes rendszert találunk, de még azon kérdés merül fel, ha az egyéni ember nem akar az általános törvénynek engedelmeskedni, kinek lesz felelős? s ezért Kant Istent állította fel bíról. Isten tehát létezik.

És most azt kérjük, nem az következik-e ebből, hogy Isten az ember következménye, mert ha az embernek nem volna szüksége reá, hogy ítéljen felette, nem volna-e felesleges? nincs egyéb szerepe,